

שנה אחת שמע רבינו שבתו מירושלים עומדת להגיע לביתו להדלקה. איחר את ההדלקה, כדי שגם היא תשמע את הברכות.

בן שהגיע מאוחר לביתו וצריך להדליק נרות חנוכה. אם יודע שאביו ישמח שיעירו אותו, שעל ידי זה הבן יוכל לקיים מצות נר חנוכה בהידור, יכול להעירו, שהרי על שמחת גשמיית מותר להעירו, קל וחומר משום שמחה רוחנית, שאביו ישמח בזה.

להשכיחם תורתך: אבי מורי זצ"ל, שעתה אני בסיום ה"שלושים" היה ההיפך הגמור מזה. הקב"ה חנן אותם במתנה מופלאה, זכרון נדיר. לפני שנים סיפר הגאון רבי מוטליה אויערבאך, בנו של מרן הגרש"ז, שהיו אומרים על אבי "אייזנע קאפ-ראש ברזל" שהיה בעל כשרון עצום. בילדותו היה להם שכן בשכונת "מזכרת" הגאון רבי רפאל קצנלבוגן, הוא חיבב את אבי שהיה ילד פלא, הלא הוא בעצמו היה גאון מופלא, בחן את אבי על בבא קמא בעל פה! בגיל שתים עשרה אבי נשלח לפרדס חנה להתחזק בבריאותו. רבה של המושבה, הגאון הרב דיסקין שהיה מיודד מאד עם סבי, החליט לעשות מעשה: הזמין את תלמידי "המדרשה", הושיב את אבי על ברכיו ובחן אותו מבחן סיכה על כל בבא בתרא! שיהיו להם השגות למה לשאוף!

מאז עלה מעלה מעלה, למד י"ב שנים בישיבת פוניבז' בהתמדה גדולה. חוט השני בסיפורי המשפחה בימי "השבעה" אודות שליטתו בעל פה בכל הש"ס ואהבת לימודו. אף אני כשהייתי ילד "בחנתי" אותו, הראתי לו את שולי הדף בכל סדרי הש"ס, הכל ענה נכונה! הש"ס שלו בלוי וקרוע מרוב שימוש! לפני למעלה משלושים שנה פתע עזב את עבודתו בבורסת היהלומים וחזר ללמוד, כאברך צעיר... בחשק עצום ובשמחה. בניחומי ת"ח בכוללים החשובים "תורת אברהם" ויהוד בהם למד, סיפרו על לימודו שהיה בעיון, אש להבה, קולות וברקים. את החברות הצעירות שלו הזהיר-ביקש לבל יכבדו את זקנו הלבן. לא החזיק סלולרי. בבית היה לומד בניגון שובה לב.

סיפר אחד הת"ח החשובים בב"ב, היה זה בתקופת חזרתו של אבי לכולל, הוא למד עימו חברותא. יום אחד מצאו על הרצפה פיסת דף גמרא חתוכה מקצה העמוד, מילים בודדות. ישר הלכו לאבי, שאלוהו מאיפה זה. מיד ענה להם איזו גמרא ואיזה דף. ניגשו לארון, ואכן באותו הדף שציין היה קרוע בקצהו!

השבוע חל יום הזכרון של ראש הישיבה רשכבה"ג, ליבם של ישראל, גאון וטהור רבי אהרן לייב שטיינמן, כ"ד כסלו תשע"ח

מתוך "כאיל תערוג": סיפר רבי יעקב נטע בק, משרידי הישיבה במונטריי: "רבי אהרן לייב למד בישיבה, כשהגיעו ימי החנוכה חזינו פלא - אף פעם לא ראיתי כזה דבר. אצל רבי אהרן לייב בכל התנהלותו בישיבה כל דקה היתה חשובה לו מאד, ופה חצי שעה הוא התעסק בפטילות עם כל הכוחות. אני לא יכול לשכוח את זה, בכזו אהבה שהוא הכין את הנרות. שבעים שנה כבר חלפו והמראה הגדול של חיבוב מצוה לא מש מזכרוני!"

נשאל רבינו באדם שיש לו בביתו שתי מרפסות, אחת פונה למקום שדרים שם שומרי תורה ומצוות ואחת פונה לצד שגרים שם חילונים, היכן עדיף להדליק את נרות החנוכה? ואמר: "עדיף להדליק היכן שיש שומרי תורה ומצוות, להם זה יביא תועלת יותר, שהם מבינים את גודל הנס ויתרוממו מכך!"

כתב הט"ו: אדם שטעה וקיבל שבת לפני שהדליק נרות חנוכה, יבקש מאחד מבני ביתו שידליק עבורו - בשליחותו. (תרי"ט א') **תמוה ה"פרי מגדים":** הרי הלכה היא שכל מילתא שהוא לא מצי עביד לא מצי משוי שליח' (נזיר יב), אם כן, כיון שהוא קיבל על עצמו שבת אינו יכול להדליק נר חנוכה, וכיצד יעשה שליח?!

תירץ רבי אהרן לייב, מאחר והמשלח יכול להשאל על קבלת שבת לצורך הדלקת נרות חנוכה, שוב נחשב "בידו" להדליק. ("מרפסין אגרא" ח"א - תוס' שם כתב שבדבר שבידו לא נאמר כלל זה)

מעשה היה בישיבה בערב שבת, הבחורים הכינו את החנוכיות בחדר האוכל ואחד טעה והדליק חנוכיה של בחור אחר. האם יצא ידי חובה, שנמצא שהדליק בשמן שאינו שלו, ואם לא יצא ידי חובה, האם צריך לחזור ולברך "שהחיינו" למחרת?

מרן הרב שטיינמן אמר, שזה ברור שלא יצא ידי חובה כיון שנחשב גזלן, מפני שהיא מצוה הבאה בעבירה.

ולא שייך בזה 'נוח לו לאדם שיעשו מצוה בממונו', כי כאן מכלה את השמן, גם אם ישלם אחר כך דמי השמן שהשתמש. אכן לענין ברכת "שהחיינו" יצא כדין "רואה", כיון שהדליק עם בני הישיבה וראה את הנרות שלהם יצא ידי חובה, ואין לומר שהיתה כוונתו דווקא על החנוכיה שלו. (שיעורי הגרמ"ב זילברברג)

סיפר האדמו"ר מקלויזנבורג: "כשהיה זקני הקדוש מצאנו גר בעיירה רוזניק, היו ילדי העיירה באים לשחק עמו בסביבון. כאשר הילד היה עני, התנה איתו זקני שאם הילד יפסיד עליו ליתן כפתור, ואם הוא יפסיד יקבל הילד גרייזער. לכאורה, במשחק זה של סביבון יש חשש של משחק בקוביה, שמא אינו נותן מעותיו בלב שלם? אלא כאשר כל ישראל כאיש אחד ולב אחד כל יהודי שמח כשיש לחברו כאילו היה לו, ועוד שמח יותר כאשר חברו זוכה מאשר כשהוא זוכה, אם כך לא שייך חשש גזל ואינו בגדר משחק בקוביה.

את זה רצו להראות במנהג המשחק בחנוכה, שהתקשרו אז יחד כל כך באהבת ישראל, שלא משנה להם אם יש להם או לחבריהם, כי גם מה שיש להם אינו שלהם".

("לקוטי דברי תורה" שנה י"א - מקץ תשמ"א ועיי' שו"ת "דברי יציב" או"ח ח"ב ועוד)

סיפר האדמו"ר משינאווא, שבהיותו ילד נכנס בליל חנוכה לבית המדרש ולמד גמרא, לא הבין פשט, עמל ויגע זמן רב ולא מצא. בינתיים נכנס חברו, וביקש ממנו שיבוא לשחק איתו "קוויטלך", השיב לו שאחרי שיבין פשט בגמרא ילך עמו.

ביקש החבר שיגיד קושייתו, ומיד כשאמר לו אותה, ענהו חברו פשט ישר. נענה ואמר: "כפי הנראה היצר הרע הכניס לך את הפשט הזה, כדי שאוכל ללכת לשחק מהר, לפיכך לעולם לא אשחק יותר בקוויטלך!"

וסיים: "מאז לא שיחקתי כל ימי בקוויטלך, ורק עם סביבון, כי מנהג ישראל הוא".

("רבינו הקדוש משינאווא" ח"א)

הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד נשאל אודות אותם המקילים בחנוכה לקבוע עצמם במשחק וכדומה, ותולים להתיר הדבר דכמה בני תורה נהגו כן... וצריך עיון, מה התועלת יש בזה, שלא יהיה במשחקים אלו עוון ביטול תורה?

והשיב: "כבר ציינתי פעם את דברי הגמרא (ב"ב צא: ועיי' מסכת כלה רבתי ב') "אמר רבי יוחנן זכורני שהיו מטיילים טליא וטלייתא בשוק, כבן שש עשרה וכבן שבע עשרה ולא היו חוטאים".

ונראה שהיה להם בזה חוק קבוע לצורך הבריאות, ואפשר שהוא בכלל "עת לשחוק"! כדי שיעסקו בדבר, שלא ילכו בטלים, כי הבטלה מביאה לידי חטא, ולא כל אחד מסוגל ללמוד בקביעות, ולכן לא מיחו בידם. כמה פעמים יצאו הרופאים שהטילו יפה, והוא לצורך הבריאות.

וגם בזה אני אומר על המשחק בחנוכה שאין להרהר אחרי מנהג ישראל עם קדוש, כי על ידי זה לא יפנו לדברים אחרים יותר גרועים, כשמיעת חדשות וכדומה..."

("שלמת חיים" שפ"ד-ה', ועיי' חת"ס "אגרות ספרים" ג', "יסוד ושורש העבודה" שער י"ב)

בשנת שנה"ה ערכו ראשי קהילת קראקא, בירת פולין, רשימה ארוכה של תקנות. אחת מהן המרחית מאד, היתה משחקי הקלפים

'משחקי קלפים אסורים על בעלי-בתים, צעירים, נערים ועל עובדי-אורח בקוזמיר ובקראקא ובכל חלקי העיר, לא כל שכן במסבאות. על אחת כמה וכמה על העניים שוכני ההקדש.

איסור זה חל גם על נשים. אסור להן בכלל לשחק, לא בכסף ולא בכאילו בכסף, זולת בחול המועד וחג החנוכה.

האישה שיתפסו אותה משחקת בקלפים תעצר על ידי פרנסי הקהילה בבית הסוהר, ויחזיקו אותה שם מן הבוקר עד הערב, ושמה יפורסם בבית הכנסת. ואין להתחשב אם הן ממשפחה מכובדת, הרות, או מניקות".

(קדמוניות מפנקסאות ישיני קראקא תרנ"ב)

ה"קוויטלך" היו קלפים שעליהם היו כתובים אותיות הא' ב' ולא מספרים, ללא גזיקר. בהונגריה היה נהוג בקרב חסידים ואנשי מעשה שלא לשחק בקלפים רגילים משום שהציורים הם "קליפות", רחמנא ליצלן, לכן שייחקו ב"קוויטלך" שהודפסו במיוחד עבור יהודים. בגליציה נקראו קלפים אלו בשם 'צאנזער קוויטלך'.

בימים עברו נהגו בקהילות ישראל לשחק בימי החנוכה בקלפים, קוביות וכדומה, גם בסביבון - "דריידל". ברוך ה' מנהגים אלו נעלמו, ורק הסביבון מסתובב על שולחן החנוכה. במשך דורות משחקי קלפים וקוביה היו נפוצים כל ימות השנה. חכמי ישראל גינו אותם בכל לשון. ברוב פנקסי הקהילות יש תקנות חמורות אודות השחוק: "כי יצר קוביה גדול מאד לרגילים בו". כדברי הרקנטי (של"א): "כל נדר של קוביה יש להתיר, כי השוגים בו אינם יכולים להתאפק ולמשול ברוחם".

רבה של וורמייזא, מוהר"ר בנימין הכהן הטיל בשנת שצ"ח חרם שלא לשחק שום שחוק, הן קלפים והן קוביות, או איזה שחוק שיהיה חוץ משחמט. רק בחנוכה התיר לשחק, מתחילת ליל ראשון עד אחר יום שמיני של חנוכה, "יום חנוכת המזבח". ונהיה למנהג קבוע בוורמייזא. אף אחרי שחזר לפראג ונתבקש בישיבה של מעלה, התקיים מאמרו, ורק בחנוכה היו נוהגים היתר בשחוק!

("מנהגים דק"ק וורמייזא" - הגהות מהגאון ה"חות יאיר")

סיפר הגאון רבי יאיר חיים בכרך: "זכורני בילדותי שהתאספו בעלי תקנות ובראשם אדוני אבי מוהר"ש לשנות המנהג הקדום, שלא לשחוק כל השנה רק בימי החנוכה.

והורע בעיני אדוני אבי שיהיו ימי נס הקבועים להודות ולהלל, מזומנים לימי שחוק וקלות ראש, וביקש לאוסרם, ולקבוע היתר השחוק לשמונת ימי חגאות הנוצרים הסמוכים לחנוכה, שאין בהם ביטול משא ומתן, ואנשים נשארים בבתיהם. ולא עלתה בידו, כי לא הסכימו לשנות מנהגם..." (שו"ת "חות יאיר" קכ"ו)

נציין בזה כי השבוע יחול יום הזכרון לגאון רבי יאיר חיים בכרך, רבה של וורמייזא, מגדולי אשכנז, בעל ה"חות יאיר", א' טבת תס"ב

פירודא: במשך כל השנה יש חרם לשחק בקלפים, אולם בימי חנוכה מכריזים בבית הכנסת שמותר לשחק במשך ארבעה שבועות. בסיום שבועות אלה, יש להחזיר את האיסור באמצעות חרם מחודש. אמנם, היות ובתקופה זו חלו חגאות אצל הנוצרים, מעניק פרנס החודש רשיון לשחק במשך חמישה או שישה שבועות, כדי שלא יתקבל הרושם שעושים זאת מחמת איסור הלימוד בליל לידת 'התלוי'..." (ס"ה)

"במשך השנים גזרו בהרבה מקהילות אשכנז, שלא לשחק שום שחוק כל השנה, חוץ מחנוכה ופורים שהותר, כנגד יצר הרע, דמוטב שיאכלו בשר תמותות שחוטות..." ("נוהג בצאן יוסף")

החרם נשאר בתוקפו במשך מאתיים שנה - "בוורמייזא הוכרז החרם מדי שנה בשנה בעשרה בטבת אחרי התפילה בבוקר בהכרזה פומבית בבית הכנסת! הכרזה זו הופסקה בשנת תק"צ. בפנקס הקהל הישן של מגנצא היה רשום חרם על המשחקים בקלפים! המילה 'חרם' נכתבה בכוונה 'כרם', כדי למנוע מהעברייך האפשרי את עונשו משמים, וזאת בלי ידיעתו..." (שם)

מהר"י ווייל נשאל בעניין אישה שטענה נגד בעלה שהוא מאוס עליה ותובעת כתובתה. ומה הסיבה? שהוא מבזבז את כספו במשחקים, וגם הולך לאכול ולשתות עם מרעיו, משתכר ומקיא... הבעל טען להגנתו: "שאינו עושה שום שחוק שלא כהוגן רק בחנוכה, כמנהג..." (שו"ת מהר"י ווייל קל"ה עיי"ש)

הרה"ק רבי משה טייטלבוים, ה"ישמח משה", הוכיח שעיקר תקנת ימי החנוכה היתה להודות ולהלל ולא אכילה ושתיה: "מזה יוצא מוסר גדול מאד למאבדים זמן קדוש הזה בשחוק וקלות ראש במיני משחקים, שותים במזרקי יין וזוללי בשר, ונעורים כל הלילה וכמעט אינם מתפללים, אוי להם ולנשמתם.